

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
πρόγραμμα για την ανάπτυξη

Βιωματικές Δράσεις: Γενικές Αρχές και Πρακτικές

Ηλίας Γ. Ματσαγγούρας

Επιστημονικός Υπεύθυνος Βιωματικών Δράσεων

ΑΘΗΝΑ - Παρασκευή 21 Οκτωβρίου 2011

“Experience is not what happens to a man; it is what a man does with what happens to him”.

Aldous Huxley, *Texts & Pretexts*: Introduction

Σκοπός Εισήγησης

- I. Οι «Βιωματικές Δράσεις» ως Διδακτική Έκφραση της Βιωματικής Παιδαγωγικής .
- II. Αρχή της Βιωματικής Μάθησης.
- III. Αρχή της Συλλογικής Διερεύνησης των Θεμάτων και Διδακτικές Εφαρμογές.
- IV. Αρχή της Διεπιστημονικής Προσέγγισης των Θεμάτων.
- V. Αρχή της Διαφοροποίησης της Μαθησιακής Προσέγγισης.
- VI. Μοντέλο Συλλογικών Βιωματικών Δράσεων

I. Βιωματικές Δράσεις σε Δημοτικό & Γυμνάσιο:

A. Διδακτική Έκφραση της Βιωματικής Παιδαγωγικής

Βιωματικές Δράσεις (ΒΔ) & Ερευνητικές Εργασίες (ΕρΕρ):

- Καθιερώνονται ως διακριτή ενότητα των Νέων Σχολικών Προγραμμάτων και του υποχρεωτικού Ωρολογίου Προγράμματος του Δημοτικού και του Γυμνασίου (ΒΔ) και του Λυκείου (ΕρΕρ), αντίστοιχα.
- Αποτελούν διδακτική έκφραση της Βιωματικής Παιδαγωγικής (ΒΠ) (Experiential Education), η οποία αναπτύχθηκε στις αρχές του 20ου αιώνα σε ΗΠΑ & Ευρώπη.

B. Θεωρητικές Βάσεις της Βιωματικής Παιδαγωγικής

- **Αμερικανική εκδοχή:** Η Βιωματική Παιδαγωγική αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της Προοδευτικής Παιδαγωγικής του Dewey, που ανέδειξε τη σημασία της υποκειμενικής εμπειρίας και των κοινωνικών σχέσεων στη διαδικασία της μάθησης.

Γερμανόφωνος χώρος: Η Βιωματική Παιδαγωγική αναπτύχτηκε στο πλαίσιο του Σχολείου Εργασίας των Kerschenstreiner και Guiding που τόνιζε τη δράση εντός σχολείου και κοινωνίας για την ανάπτυξη κινήτρων και την παιδαγωγική σπουδαιότητα της εμπλοκής του χεριού στις χειροκατασκευές, θέσεις και του σοβιετικού Α. Makarenko.

Υπόλοιπη Ευρώπη: Η Β.Π. αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του παιδοκεντρικού σχολείου των Key, Montessori & Decroly που τόνιζε τη σημασία των ενδιαφερόντων των μαθητών και την αναγκαιότητα εμπλοκής τους στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό των δράσεων.

Γ. Στήριξη της Βιωματικής Παιδαγωγικής από Ψυχολογικές Σχολές και Νευρο-επιστήμες

1. Κοινωνική Ψυχολογία του *Πεδίου* του *Lewin* που αναφέρεται στη Δυναμική της Ομάδας.

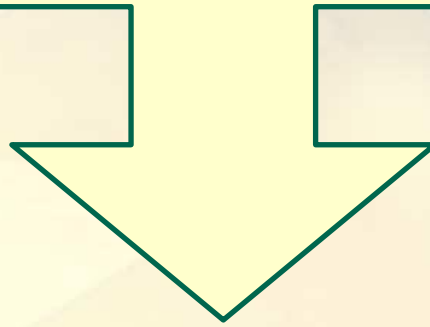
2. Γνωστική Ψυχολογία – *Piaget* που τονίζει ότι ο νους μετασχηματίζει και δεν καταγράφει απλώς τις εμπειρίες μας.

3. Κοινωνικός Εποικοδομισμός του *Vygotsky* που αναδεικνύει τον ρόλο της ομάδας στη διαμόρφωση της ατομικής άποψης. (Kolb et al. 2000, Δεδούλη 2003)

4. Νευρο-επιστήμες που διαπιστώνουν ότι:

- Η συγκέντρωση εμπειριών.
- Η στοχαστική εξέτασή τους.
- Ο σχηματισμός αφηρημένων εννοιών και γενικεύσεων.
- Ο πειραματικός έλεγχός τους.

Ενεργοποιούν αντίστοιχους φλοιούς του εγκεφάλου, διαπίστωση που επισημαίνει ότι η βιωματική μάθηση προκύπτει από τη δομή του εγκεφάλου. (Zull 2002: 18)

Δ. Στήριξη Βιωματικής Παιδαγωγικής από Επιστημολογία & Κριτική Θεωρία

- 1. Επιστημολογία Κριτικού Ορθολογισμού (Popper)**
τονίζει την ανάγκη της διερευνητικής επιβεβαίωσης ή διάψευσης των υποθέσεων και αντιλήψεών μας για τα πράγματα (Χρυσafίδης 2006: 124) .
- 2. Κριτική Θεωρία (Habermas)** επισημαίνει την αναγκαιότητα της ανάδειξης των συνεπειών πράξεων και θεσμών στη χειραφέτηση του ατόμου και την ανασυγκρότηση της κοινωνίας (Ματσαγγούρας 2001: 222)

Ε. Ανώτεροι Σκοποί της Βιωματικής Παιδαγωγικής

1. Σκοπός Σχολείου: Οι μαθητές να καταστούν ικανοί να διαχειρίζονται, ατομικά και συλλογικά, με αυτονομία, δημιουργικότητα και αποτελεσματικότητα τις:

μαθησιακές καταστάσεις

προσωπικές καταστάσεις

κοινωνικές καταστάσεις

2. Οι Κοινωνικο-πολιτικές προεκτάσεις της Βιωματικής Παιδαγωγικής επιδιώκουν τη διαλεκτική σχέση μεταξύ:

ατομικού αυτο-καθορισμού
και κοινωνικής ευθύνης

κοινωνικής συνέχειας και
κοινωνικής αλλαγής

Στ. Αντιπροτάσεις Βιωματικής Παιδαγωγικής σε Επιλογές Παραδοσιακής Παιδαγωγικής

1. Στον δασκαλικό μονόλογο περί του κόσμου αντιπαραθέτει τις **μαθητικές εμπειρίες** από τον ίδιο τον κόσμο (ανάγκες, απορίες, προβλήματα, ανησυχίες, σχέσεις) και δράση των μαθητών πάνω σε αυτές. (Bank, 1991:205 Reynolds and Vince, 2007)

2. Στη δασκαλοκεντρική αφομοιωτική (assimilative) μάθηση αντιπαραθέτει τη **μαθητοκεντρική ενεργητική μάθηση** μέσω της επεξεργασίας των εμπειριών (Frey 1996 Χρυσ αφίδης 2006:65, Κουτσελίνη & Θεοφιλίδης 2002)

3. Στο μονοπώλιο του νου και της θεωρητικής γνώσης αντιπαραθέτει τη συνδυαστική **δράση νου και χεριού** και την εφαρμογή της επεξεργασμένης βιωματικής γνώσης για τη λήψη αποφάσεων και την επίλυση/βελτίωση προβληματικών καταστάσεων .

4. Στην αξιολόγηση της κατοχής συγκεκριμένων γνώσεων αντιπαραθέτει την **αξιολόγηση γνωστικο-κοινωνικών ικανοτήτων και στάσεων**

Z. Κριτική στη Βιωματική Παιδαγωγική: Ιδεολογική, Ψυχολογική, Διδακτική

- **Ιδεολογική:** Υπάρχουν κίνδυνοι ανάπτυξης χειραφετικών τάσεων του ατόμου σε βάρος της κοινωνικής συνοχής
- **Ψυχολογική:** Δεν επαρκούν οι εμπειρίες και οι γνωστικο-κοινωνικές ικανότητες των μαθητών για τη διασφάλιση γνώσεων επαρκών για ποιοτική εκπαίδευση.

Διδακτική Κριτική:

- Δεν είναι εφικτή η οργάνωση σκοπών, εμπειριών, διαδικασιών, αποτελεσμάτων και αξιολόγησης.
- Η περιθωριοποίηση του δασκάλου αναιρεί τον παιδαγωγικό ρόλο του σχολείου.

Η παραπάνω κριτική αφορά ακραίες και μονομερείς εκδοχές των Βιωματικών Δράσεων των πρώτων δεκαετιών του περασμένου αιώνα και όχι προτάσεις των τελευταίων δεκαετιών.

Η. Σύνθεση Βιωματικών και Εναλλακτικών Προσεγγίσεων Μάθησης

Σύγχρονο ζητούμενο αποτελεί η σύνθεση και όχι η αντιπαράθεση των 4 άρων προσεγγίσεων: 1.αφομοιωτικής, 2.άμεσης, 3. προσληπτικής και 4.βιωματικής/ διερευνητικής μάθησης (Clark 2003 Kolb et al.2000 Frey 1996).

Δεν καταργείται ο διδακτικός ρόλος εκπαιδευτικού, αλλά η κυριαρχία του δασκαλικού μονολόγου. Όπου είναι αναγκαίο, ο εκπαιδευτικός κάνει συμπληρωματικά **χρήση και αμεσότερων μορφών διδασκαλίας,** όπως είναι π.χ. η «γνωστική μαθητεία» και η προσληπτική μάθηση.

Διερεύνηση, κριτική και δημιουργική σκέψη προαπαιτούν **μίνιμουμ γνώσεων** (Καμαρινού 2000:83). Εκπαιδευτικοί μπορούν να τις διδάξουν με εναλλακτικές προσεγγίσεις, αρκεί αυτές να βοηθούν μαθητές στις αναγκαίες συσχετίσεις & νοηματοδοτήσεις.

Μαθαίνω
πώς να
μαθαίνω

Situated
Learning
Εμπλαισιωμένη
Μάθηση

Learning by
doing/Μαθαίνω
κάνοντας

**Θ. Συνώνυμα
Βιωματικής
Μάθησης**

Active
Learning
Ενεργός
μάθηση

Projects/
Σχέδια
Εργασίας

I. Ορισμός από Κοινά Στοιχεία Προσεγγίσεων

Βιωματική Μάθηση: Ενεργητική προσέγγιση μάθησης, που καθιστά ικανούς τους μαθητές να μαθαίνουν επεξεργαζόμενοι με στοχαστικότητα τις εμπειρίες τους.

- Η ενεργός δράση των μαθητών ενεργοποιεί τα κίνητρά τους και αναπτύσσει τις γνωστικές και κοινωνικές ικανότητες, αναγκαίες για την αυτο-καθοριζόμενη μάθηση και τη δημιουργική διαχείριση προβληματικών καταστάσεων (Wudinger 2005).
- Στις σύγχρονες εκδοχές της η Βιωματική Μάθηση καθιερώνεται διεθνώς όλο και ευρύτερα (Skinner 2010).

Περιβάλλον και
Εκπαίδευση για την
Αειφόρο Ανάπτυξη
(Π.Ε.Α.Α)

Τεχνολογία

Κοινωνική
και Πολιτική
Αγωγή

**ΙΑ. Εμπλεκόμενα
Μαθήματα
(αναφέρονται σε
καταστάσεις
ζωής)**

Σχολικός
Επαγγελματικός
Προσανατολισμός
(Σ.Ε.Π)

Σχολική και
Κοινωνική
Ζωή
(Σ.Κ.Ζ.)

Οικιακή
Οικονομία

Τοπική
Ιστορία

ΙΒ. Προγράμματα Σπουδών (Π.Σ.) και Βιωματικές Δράσεις (Β. Δ.)

Τα μαθήματα που εφαρμόζουν τις Β.Δ. έχουν επεξεργασμένα Προγράμματα Σπουδών, τα οποία δεν πρέπει να θεωρούνται ως «διδακτέα ύλη» που πρέπει να διδαχθεί με τις ερευνητικές διαδικασίες των Βιωματικών Δράσεων, αλλά ως:

- Πλαίσιο προβληματοποίησης βιωματικών καταστάσεων.
- Εννοιολογικό σύστημα ανάλυσης βιωματικών καταστάσεων.
- Μεθοδολογία διερεύνησης βιωματικών καταστάσεων.
- Περιεχόμενο εμπλουτισμού των μαθητικών βιωμάτων.
- Σύστημα γνωστικών και κοινωνικών ικανοτήτων δημιουργικής και αποτελεσματικής διαχείρισης βιωματικών καταστάσεων.

ΙΓ. Λυδία Λίθος Βιωματικών Δράσεων: Κατανόηση, Κριτική και Πράξη Αλλαγής

- Αγγίζουν βασικές πτυχές της ζωής των μαθητών.
- Διευρύνουν δυνατότητες κατανόησης, κριτικής ανάλυσης των βιωματικών καταστάσεων και έμπρακτης δράσης για βελτιωτικές αλλαγές.
- Αναπτύσσουν στους μαθητές γνωστικές και κοινωνικές ικανότητες, όπως να: ανακοινώνουν, επιλέγουν, προτείνουν, επεξεργάζονται δεδομένα, συνεργάζονται, αξιολογούν, αποφασίζουν σε ζητήματα με αξιακά κριτήρια, επιλύουν προβλήματα.
- Έχουν σαφή πρόθεση αλλαγής, ολοκληρώνονται με παρεμβάσεις βελτίωσης καταστάσεων(Χρυσαφίδης 2006:52).

II. Αρχή της Βιωματικής Μάθησης:

A. Επεξεργασία Εμπειριών & Πράξεις

1. Μάθηση μέσω επεξεργασίας εμπειριών:

Οικειοποίηση νέων εμπειριών, ερευνητικά ερωτήματα

Διερευνητική παρατήρηση δεδομένων

Διερευνητική αναζήτηση σχέσεων μεταξύ εμπειρικών δεδομένων

Κοινωνική ή κριτική δεδομένων & σχέσεων

2. Ολοκλήρωση Μάθησης με Πράξεις:

Λήψη αποφάσεων σε αμφιλεγόμενα ζητήματα διλημματικής φύσης

Παρεμβάσεις επίλυσης προβλημάτων

B. Εμπειρίες Μαθητών:

Ακρογωνιαίος Λίθος ή Αχίλλειος Πτέρνα;

Dewey, Lewin, Piaget, σύγχρονοι τονίζουν πως οι εμπειρίες είναι βάση της μάθησης ΜΟΝΟ όταν:

- Έχουν προσωπικό νόημα για τους μαθητές.
- Έχουν συνέχεια, δηλαδή, συσχετίζονται με προηγούμενες εμπειρίες & δημιουργούν υποδοχές σύνδεσης με νέες.
- Αποτελούν αντικείμενο διερευνητικής εξέτασης και στοχαστικής κριτικής (Σωκράτης, Έρβατος).
- Εξετάζονται σε σχέση με το κοινωνικό και φυσικό πλαίσιο που τις γέννησε.

Γ. Δράσεις Οργανωμένες και Επεξεργασμένες, Όχι μόνο Ευχάριστες

Μπουκώνουν τους μαθητές με βιώματα, όπως το τυπικό σχολείο με πληροφορίες, ελπίζοντας ότι όλα αυτά τα βιώματα θα οργανωθούν από μόνα τους μέσα στους μαθητές. Αυτό δεν συμβαίνει και τα ασυνάρτητα βιώματα διασπούν ψυχικά τους μαθητές, χωρίς να δίνουν κανένα ζωτικό σκοπό στη δράση τους. (διασκευή – Κλεάνθους Παπαδημητρίου 1952 τομ. Α σελ. 137)

Δ. Η Πορεία της Βιωματικής Μάθησης: Αναζήτηση Σχέσεων & Ανάδειξη Γενικεύσεων

Δεδομένα:

Αισθητηριακά
ερεθίσματα και
οργανωμένα
σύμβολα χωρίς
συσχετίσεις.

Πληροφορίες:

Συσχέτιση
δεδομένων για
ανεύρεση
αμοιβαίων σχέσεων

Γνώση:

Αξιοποίηση
πληροφοριών σε
πλαίσια σχέσεων

Σοφία:

Αξιοποίηση της
βαθιάς γνώσης
των αρχών που
διέπουν την ουσία
των πραγμάτων

II. Αρχή Διεπιστημονικής Εξέτασης

A. Τομείς Άντλησης Εμπειριών

Διαβάθμιση
Εμπειριών

Φυσικό
Περιβάλλον

Κοινωνικό
Περιβάλλον

Δομημένο/
Τεχνολογικό
Περιβάλλον

Εαυτός/
Συναισθήματα/
Ταυτότητες

Παρατήρηση

Συμμετοχή

Ταύτιση

Εσωτερίκευση

Διάδοση

Β. Διεπιστημονική Επεξεργασία: Ωφέλεια Εκπαιδευτικών και Μαθητών

Οι εκπαιδευτικοί:

1. Ξεπερνούν την αφύσικη περιχαράκωση των μαθημάτων του Α.Π
2. Μαθαίνουν να αξιοποιούν τις δυνατότητες της διεπιστημονικής σύμπραξης.

Οι μαθητές κατανοούν:

1. Πώς είναι οργανωμένοι ο φυσικός, ο κοινωνικός ο τεχνολογικός και ο προσωπικός κόσμος.
2. Πώς αλλάζουν & πώς αλληλοσυσχετίζονται.
3. Πώς επικοινωνούμε μεταξύ των κόσμων .
4. Πώς αναπαριστούμε και εκφράζουμε τη γνώση μας για αυτούς.

III. Η Διαφοροποιημένη Διδασκαλία: Βάσει Ενδιαφερόντων & Δυνατοτήτων

- Σκοπός διαφοροποιημένης προσέγγισης στη μάθηση (differentiated learning): Υψηλής ποιότητας εκπαίδευση ανεξαιρέτως κοινωνικής προέλευσης σε όλα τα παιδιά.
- **Κριτήρια:** Οι ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες και δυνατότητες κάθε παιδιού, τα ξεχωριστά βιώματά του, τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντά του, οι δικοί του ρυθμοί μάθησης, το προσωπικό του στυλ μάθησης (Kolb et al. 2000), το πολιτισμικό του υπόβαθρο, η αυτο-αντίληψή του.
- Οι Ερευνητικές Εργασίες παρέχουν πολλές δυνατότητες διαφοροποίησης.

Β. Διαφοροποίηση Έργου των Υπο-ομάδων

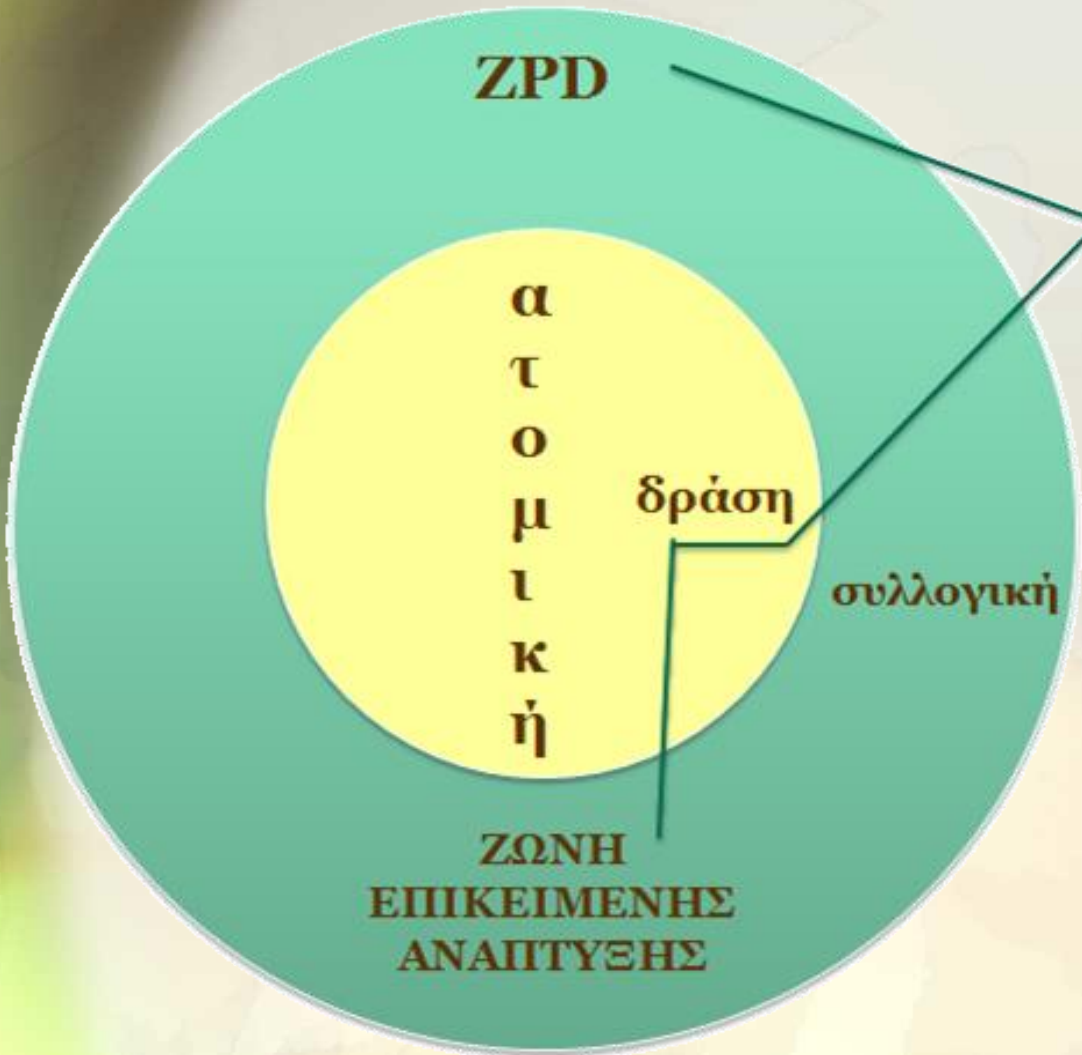
Διαφοροποίηση μπορεί να γίνει:

- α. Μεταξύ των ομάδων, οπότε έχουμε ομοιογενείς ομάδες διαφορετικού επιπέδου εκάστη(Δεν προτείνεται)
- β. Εντός των ανομοιογενεών ομάδων στο επίπεδο υπο-ομάδων.(Προτείνεται).

IV. Αρχή Συνεργατικής Διερεύνησης

- Ο συνδυασμός της διαδικασίας σχεδιασμού και υλοποίησης ενός συλλογικού έργου με τη διαδικασία διερεύνησης αποτελεί μία πρόκληση ιδιαίτερα δύσκολη, αλλά ιδιαίτερα αναπτυξιακή (Ματσαγγούρας 2002:123).
- Η μάθηση και η ανάπτυξη, ενώ αποτελούν ατομικό επίτευγμα, συντελούνται μέσα σε πλαίσιο αλληλεπικοινωνίας και συνεργασίας, σύμφωνα και με την άποψη του Vygotsky περί «Ζώνης Επικείμενης Ανάπτυξης», που παρουσιάζει και το επόμενο σχήμα.

**ΘΕΩΡΙΑ
ΤΟΥ +1**

Α. Συνεργασία σε Τρία Επίπεδα: Εντός Ομάδας, Μεταξύ Ομάδων, σε Ολομέλεια

Τρία επίπεδα συνεργασίας Βιωματικών Δράσεων & Ερευνητικών Εργασιών, διότι η εμπλοκή ατόμων, ομάδων, οργανισμών και κοινοτήτων ενεργοποιεί σκέψη, αντίληψη, συναισθήματα και συμπεριφορά και, έτσι, διασφαλίζεται η ολιστική προσέγγιση στη μάθηση, που επιδιώκουν οι Βιωματικές Δράσεις (Kolb & Kold 2008). Ακολουθούν αναλυτικότερα τα τρία επίπεδα συνεργασίας:

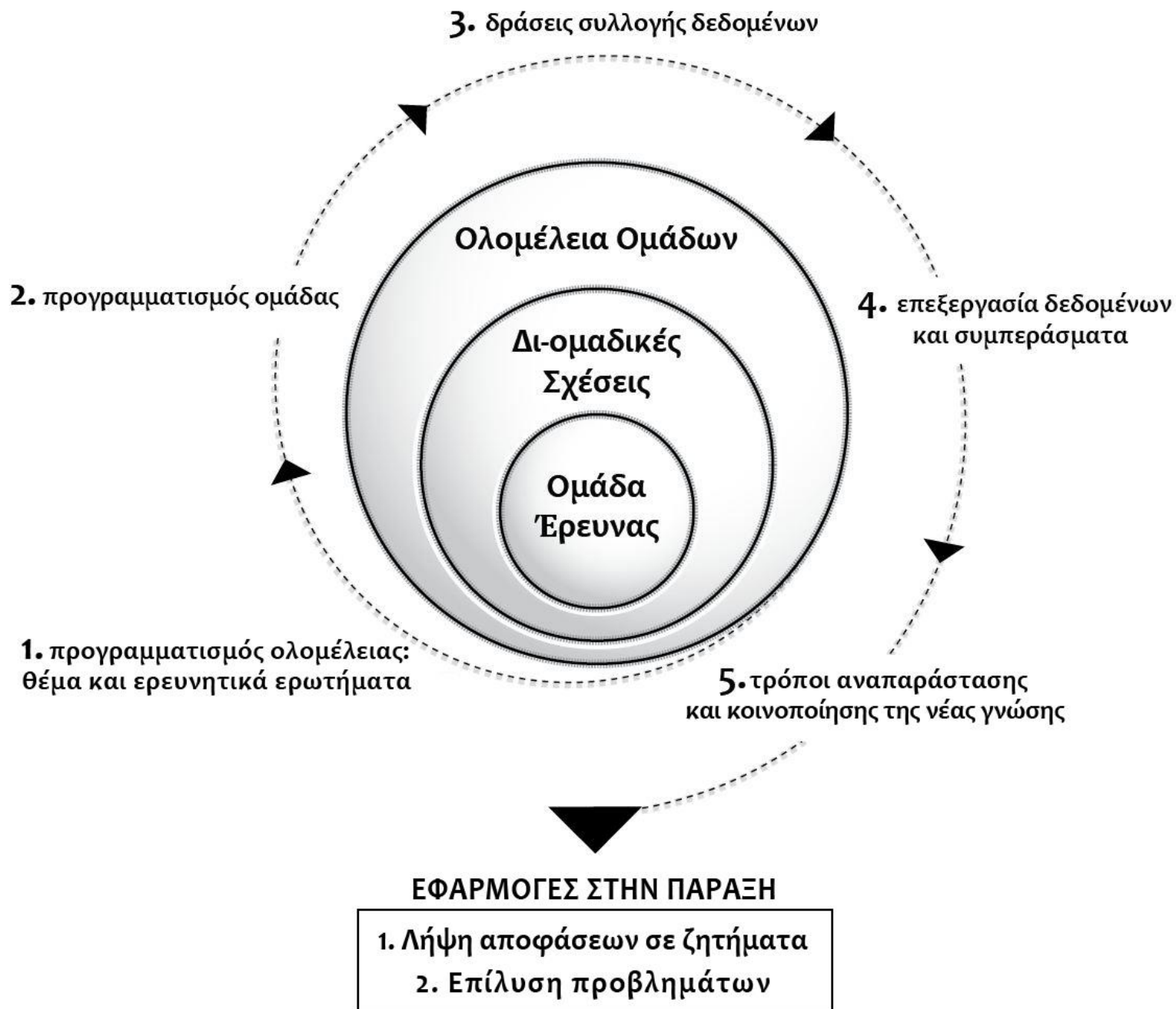
α) Τα μέλη της ομάδας συνεργάζονται στη συλλογή και επεξεργασία δεδομένων για να διαμορφώσουν κοινή άποψη στα ερωτήματα.

β) Οι ομάδες συνεργάζονται ανά 2 ή 3 και συζητούν τις απόψεις τους στα κοινά ερώτημα.

γ) Το σύνολο των ομάδων της τάξης συζητούν σε επίπεδο Ολομέλειας τις συγκλίσεις και αποκλίσεις στα κοινά ερωτήματα.

Το σχήμα που ακολουθεί αποτυπώνει τα τρία επίπεδα συνεργασίας.

Γ. Τετραφασικός Κύκλος Βιωματικής Μάθησης κατά Kolb, Greenaway, Argyris & Schön

ACT/ Άμεση εμπλοκή σε δράση
ατόμων/ομάδας: Τι ακριβώς έγινε;

Concrete Experience

Facts (What Happened?)

Theory of Action

Apply/Εφαρμογές για επιβεβαίωση
υποθέσεων

Active Experimentation

Futures (What Will I Do?)

Implement Revised Theory

Reflect/ Αναστοχασμός: Συναισθήματα,
Αξιολόγηση Συμπεριφορών, Αποτελέσματα

Reflective Observation

Feelings (What Did I Experience?)

Assess Behavior & Consequences

Conceptualize/Υποθετική Γενίκευση
Συμπερασμάτων Εξήγηση υποθετικών
συμπερασμάτων

Abstract Conceptualization

*Findings (Why Did
This Happen?)*

Revise Theory

1. David Kolb

2. Roger Greenaway

3. Chris Argyris & Donald
Schön

compiled by Andrea Corney

www.edbatista.com/2007/10/experiential.htm

Δ. Βιωματική Μάθηση κατά ΚΑΛΑΝΤΖΙΣ & COPE:

1. Βιώνοντας το Γνωστό και το Νέο

- **α. Βιώνοντας το γνωστό:** Αναζήτηση και κριτική ανάλυση προϋπαρχουσών εμπειριών για ανάδειξη γνώσεων, κινήτρων, στάσεων και συναισθημάτων και δημιουργία γεφυρωμάτων για νέες εμπειρίες.
- **β. Βιώνοντας το νέο:** Εμπλοκή σε νέες εμπειρίες μέσω παρατήρησης, ακρόασης, συζήτησης, μελέτης, επίσκεψης, συμμετοχής σε δράσεις. Συσχέτιση παλιού και νέου και δημιουργία «νέας γλώσσας» για τη νέα γνώση.

2. Εννοιολογώντας με Ορολογίες & Θεωρίες

- **α. Εννοιολογώντας με ορολογία** (ορθή χρήση όρων): Ορολογία και διατύπωση ορισμών της σχολικής γλώσσας και γνώσης.
- **β. Εννοιολογώντας με θεωρία**: Αναζήτηση σχέσεων μεταξύ εννοιών, διατύπωση γενικεύσεων και ανάπτυξη γνωστικών σχημάτων και θεωριών.

3. Αναλύοντας Λειτουργικά και Κριτικά

- **α. Αναλύοντας λειτουργικά:** Ανάλυση όλου σε μέρη, διάκριση αιτίου-αποτελέσματος, ερμηνεία δεδομένων, εξήγηση φαινομένων, περιγραφή και αιτιολόγηση διαδικασιών και λειτουργίας μηχανισμών.
- **β. Αναλύοντας κριτικά:** Αναζήτηση παραδοχών, συνεπαγωγών και οπτικών και κριτική αποτίμηση με προσωπικά, κοινωνικά, πολιτικά, ηθικά, περιβαλλοντικά και αισθητικά κριτήρια. Ανάδειξη οπτικών, ενδιαφερόντων και συμφερόντων (ποιος λέει, τι, γιατί, ποιες αξίες ασπάζεται, ποιες οπτικές υιοθετεί, ποια ενδιαφέροντα/συμφέροντα προβάλλει και εξυπηρετεί κλπ)

4. Εφαρμόζοντας Κατάλληλα & Δημιουργικά

- **α. Εφαρμόζοντας κατάλληλα:** Εφαρμογή νέων γνώσεων σε παρόμοιες και ανάλογες καταστάσεις. Συνειδητοποίηση μετα-γνωστικών διαδικασιών και μετα-γνώσης.
- **β. Εφαρμόζοντας δημιουργικά:** Δημιουργική μεταφορά νέων γνώσεων σε διαφορετικές καταστάσεις, συχνά με τη χρήση διαφορετικών τρόπων αναπαράστασης και κοινοποίησης(βλέπε και πολλαπλούς τύπους νοημοσύνης)

V. Λειτουργικότητα Ομάδων

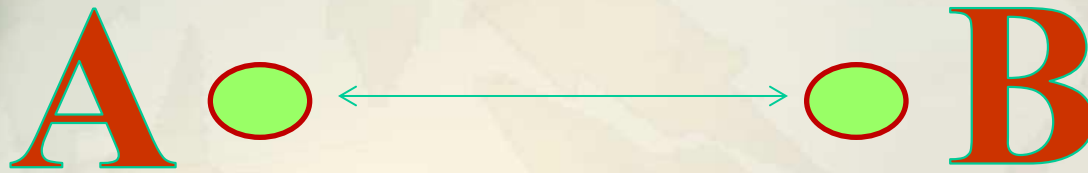
A. Αριθμός Μελών Ομάδας

- Σημαντική παράμετρος της λειτουργικότητας, διότι καθορίζει το πλέγμα της επικοινωνίας και των σχέσεων.
- Όσο μεγαλώνει ο αριθμός τόσο πολυπλοκότερο γίνεται το πλέγμα.
- Όσο πολυπλοκότερο το πλέγμα:
  - α. Τόσο περισσότερες και οι απαιτούμενες ικανότητες επικοινωνίας και συνεργασίας των μελών.
  - β. Τόσο πιο χρονοβόρες οι διαδικασίες.

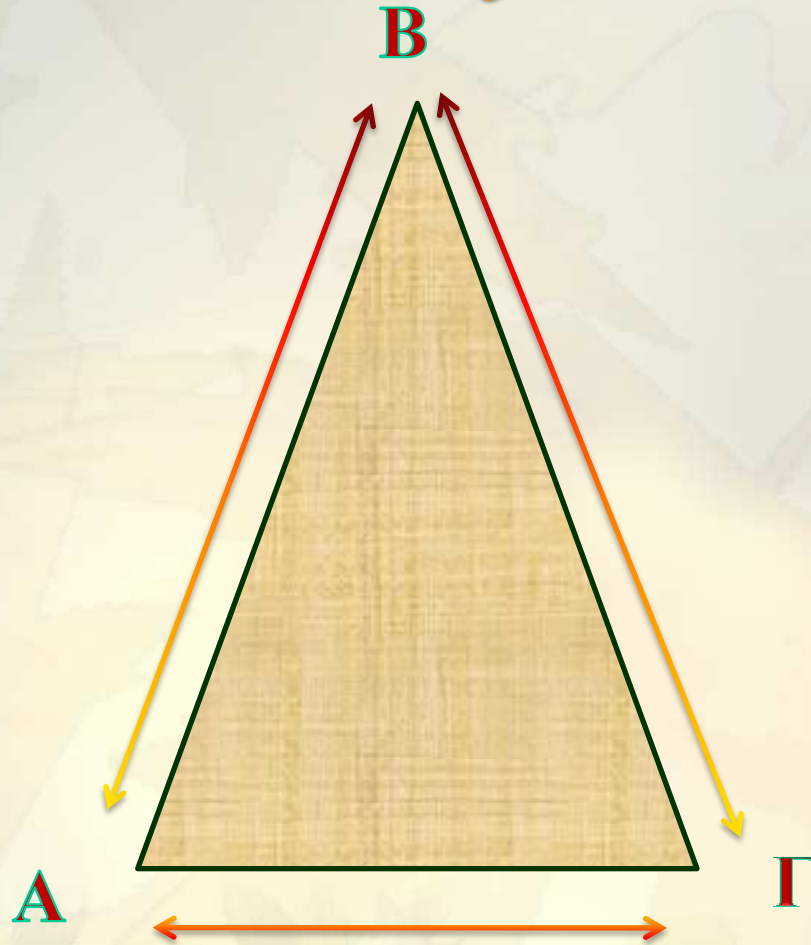

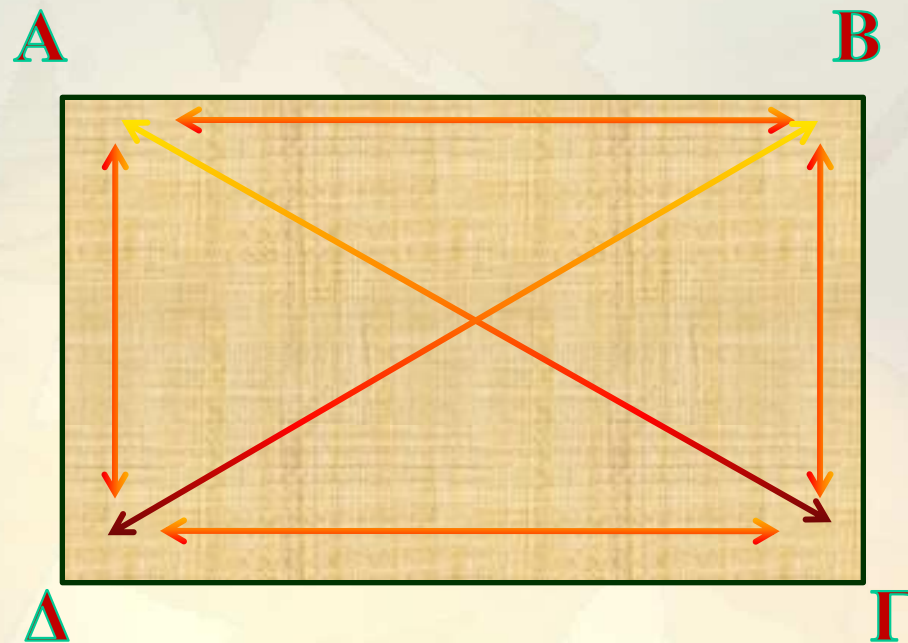
**ΟΜΑΔΑ ΔΥΟ ΜΕΛΩΝ: Απλό
σύστημα με δύο διαύλους
επικοινωνίας**

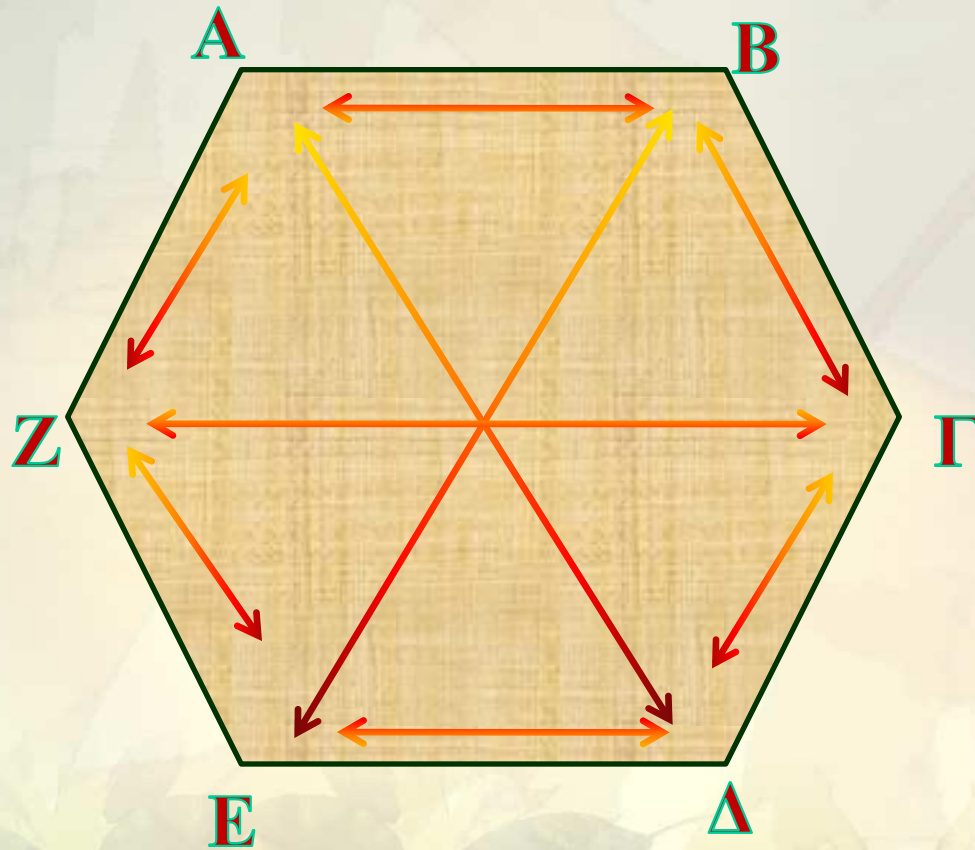
ΟΜΑΔΑ ΤΡΙΩΝ ΜΕΛΩΝ: Σύστημα επικοινωνίας με έξι διαύλους.

ΟΜΑΔΑ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΜΕΛΩΝ $v(v-1)$:
Πολύπλοκο σύστημα επικοινωνίας με
12 διαύλους. Προτείνεται για ομάδες με
σχετική εμπειρία

ΟΜΑΔΑ ΕΞΙ ΜΕΛΩΝ: Ιδιαίτερα πολύπλοκο σύστημα επικοινωνίας με 30 διαύλους!. Δεν προτείνεται, παρά μόνο σε περιπτώσεις που θα υπάρξει επιμερισμός έργου στις υπο-ομάδες.

B. Κριτήρια Επιλογής Μελών

- **Ανομοιογενείς Ομάδες:** Προτείνονται διότι λειτουργούν υπέρ των «αδυνάτων», αλλά και των «καλών» μαθητών.
- **Ιδεατή σύνθεση:** Ένας «καλός», δύο «μέτριοι» και ένας «αδύναμος». Στην σύνθεση εκπαιδευτικός λαμβάνει υπόψιν του προτιμήσεις των μαθητών, αλλά παρεμβαίνει και ο ίδιος. Από τους 4 μαθητές 2 να είναι αμοιβαίας επιλογής και δύο μονόδρομης επιλογής ή ανοχής από υπόλοιπους.
- **Βασική επιδίωξη:** Η δημιουργία λειτουργικών ομάδων.
- Η επόμενη διαφάνεια ανακεφαλαιώνει τις προϋποθέσεις για μια λειτουργική ομάδα.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ

ΣΥΝΟΧΗ-ΙΣΟΤΙΜΙΑ-ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗ ΟΛΩΝ

Θετική
αλληλε
ξάρτηση

Παρωθητική
αλληλεπικoi
νωνία

Αποκέντρωση
δασκαλικής
εξουσίας

Απόδοση
λόγου

1. Κοινό έργο
2. Αλληλεξάρτη
ση ομάδας
3. Επιμερισμός
έργου
4. Επιμερισμός
υλικού
5. Επιμερισμός
ρόλων

1. Άμεση
επικοινωνία
2. Αλληλοβοήθει
α
3. Αλληλοανατρο
φοδότηση
4. Διαλεκτική
αντιπαράθεση
5. Ίσες ευκαιρίες

1. Ανάληψη
ρόλων
2. Συλλογική
αντορρύθμιση
συμπεριφοράς
3. Συλλογική
αντορρύθμιση
μάθησης

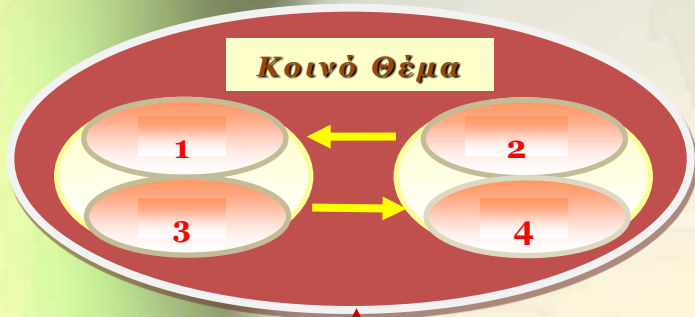
1. Ατομική
2. Συλλογική

ΑΜΕΣΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ

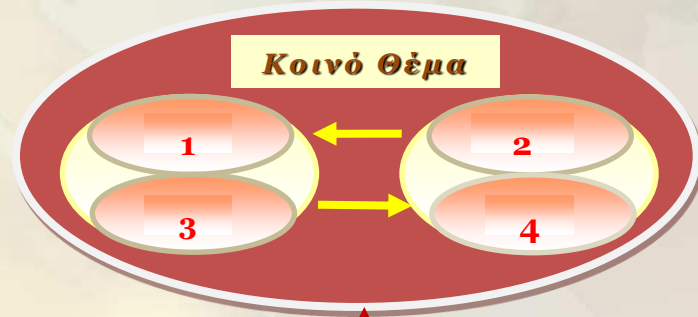
VI. Οργάνωση Ομάδων και Θεμάτων:

A. Ομάδες Κοινού Θέματος Χαλαρής Συνεργασίας

1η Ομάδα & Υποομάδες

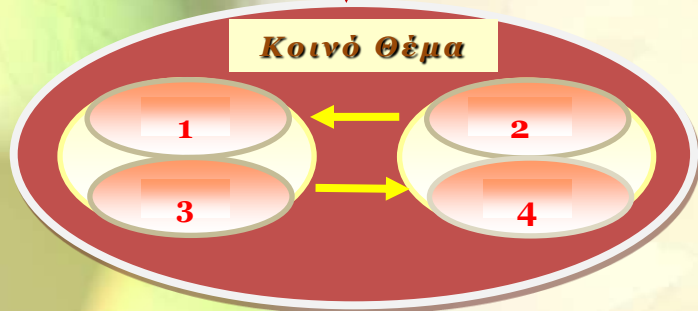
2η Ομάδα & Υποομάδες

χαλαρές
σχέσεις

Four red dashed double-headed arrows connect the four teams in a square pattern, indicating loose relationships between them.

Κοινό Θέμα

Κοινό Θέμα

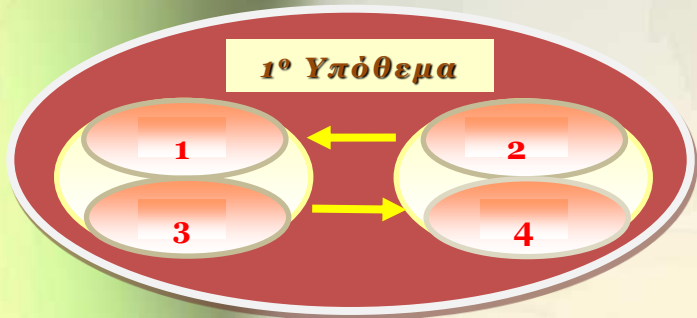

3η Ομάδα & Υποομάδες

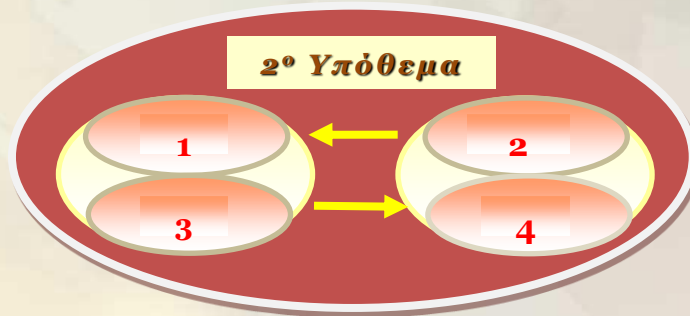
4η Ομάδα & Υποομάδες

Β. Επιμερισμός Διαστάσεων Θέματος σε Ομάδες

1η Ομάδα & Υποομάδες

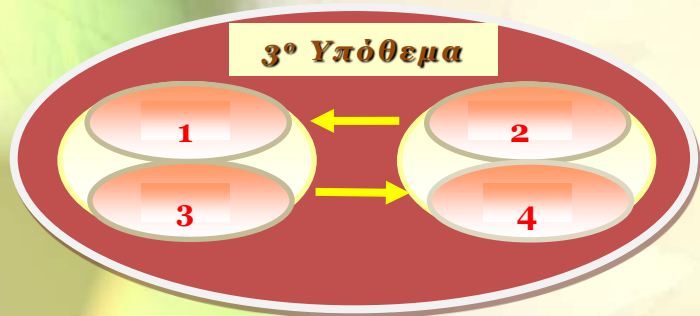
2η Ομάδα & Υποομάδες

χαλαρές
σχέσεις

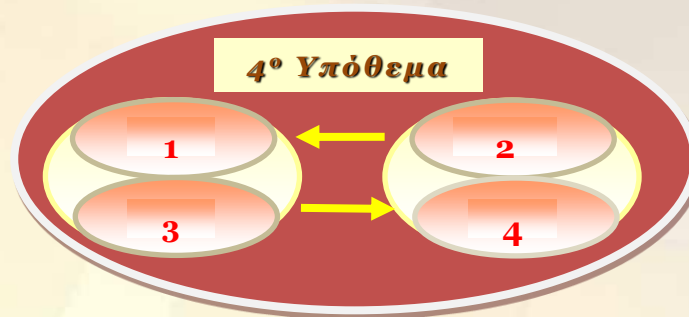
Four dashed red arrows point from the central text 'χαλαρές σχέσεις' to the four group diagrams, indicating loose relationships between the groups.

3° Υπόθεμα

3η Ομάδα & Υποομάδες

4° Υπόθεμα

4η Ομάδα & Υποομάδες

VII. Μοντέλο Συλλογικών Βιωματικών Δράσεων

- A. Οικειοποίηση Ολομέλειας με Θέμα και Προσδιορισμός Ερευνητικών Ερωτημάτων, Δράσεων & Χρονοδιαγραμμάτων**
- B. Δράσεις Εξειδίκευσης Ερευνητικών Ερωτημάτων σε Υποερωτήματα και Εσωτερικής Οργάνωσης Ομάδας**
- Γ. Δράσεις Ομάδων για Συλλογή Δεδομένων**
- Δ. Δράσεις Ομάδων για Επεξεργασία Δεδομένων**
- Ε. Δράσεις Κοινωνικής Κριτικής Πρακτικών**
- Στ. Δράσεις Εφαρμογής και Έμπρακτης Βελτιωτικής Παρέμβασης**
- Ζ. Δράσεις (αυτο-) Αξιολόγησης Μελών και Ομάδας**

A. Οικειοποίηση Ολομέλειας με Θέμα και Ερευνητικά Ερωτήματα, Προγραμματισμός Δράσεων

1. Προβληματισμός με βάση προϋπάρχουσες εμπειρίες και οριοθέτηση θέματος από την Ολομέλεια.
2. Καθορισμός ερευνητικών ερωτημάτων και αντίστοιχων δράσεων μετά από συζήτηση Ολομέλειας .
3. Οργάνωση μαθητών σε ομάδες και διευθέτηση χώρου.
4. Επιμερισμός έργου και ερευνητικών ερωτημάτων στις επιμέρους ομάδες.
5. Καθορισμός κριτηρίων αξιολόγησης και χρονοδιαγραμμάτων.

B. Δράσεις Εξειδίκευσης Ερευνητικών Ερωτημάτων σε Υπο-ερωτήματα και Εσωτερικής Οργάνωσης της Ομάδας

1. Ομάδα αντιστοιχίζει υπο-ερωτήματα με δράσεις συλλογής δεδομένων και καθορίζει πηγές και εργαλεία αναζήτησης δεδομένων.
2. Ομάδα εξειδικεύει ερευνητικά ερωτήματα σε υπο-ερωτήματα.
3. Ομάδα επιμερίζει δράσεις σε υπο-ομάδες ή άτομα και καθορίζει χρονικά πλαίσια.
4. Ομάδα καθορίζει λειτουργικούς ρόλους μελών, όπως συντονιστή, γραμματέα κλπ

Γ. Δράσεις Ομάδων για Συλλογή Δεδομένων

1. Συλλογή δεδομένων αρχίζει με κατάθεση προσωπικών εμπειριών/απόψεων μελών της ομάδας, που συζητούνται για διαμόρφωση απόψεων προτάσεων
2. Μέλη ή υπο-ομάδες αξιοποιούν έννοιες, εργαλεία και μεθόδους επιστήμης και συλλέγουν δεδομένα, μέσω παρατήρησης, ακρόασης, μελέτης, συζήτησης, επίσκεψης, συμμετοχής σε δράσεις, πειραμάτων, μετρήσεων συνεντεύξεων
3. Μέλη ή υπο-ομάδες παρουσιάζουν στην ομάδα τα δεδομένα που συνέλεξαν.
4. Ομάδα συστηματοποιεί και κωδικοποιεί δεδομένα με μορφή πινάκων, σχημάτων ποσοτικοποίησης κλπ

ΜΕΘΟΔΟΙ: ερμηνευτική, πειραματική, περιγραφική εξήγηση και δημοσκοπική

ΕΡΓΑΛΕΙΑ: τεστ, ερωτηματολόγια, παρατήρηση, συνέντευξη, συζήτηση, πείραμα,

Δ. Δράσεις Ομάδων για Επεξεργασία Δεδομένων και Διατύπωση Συμπερασμάτων

1. Ομάδα επεξεργάζεται τα δεδομένα μέσω αναλύσεων όλου σε μέρη, αναζήτησης αιτιωδών, χρονικών και λογικών σχέσεων και επεξηγήσεων για ανάδειξη τάσεων και συσχετίσεων των παραμέτρων του θέματος.
2. Ομάδα διατυπώνει συμπεράσματα, κρίσεις, προτάσεις, ερμηνείες, εξηγήσεις φαινομένων και περιγραφές και αιτιολογήσεις διαδικασιών και λειτουργίας οργάνων, συστημάτων, μηχανών και συσκευών.

Ε. Δράσεις Κοινωνικής Κριτικής Πρακτικών.

1. Διασαφήνιση, αιτιολόγηση και αυτό-κριτική προσωπικών αξιών οπτικών και πρακτικών σχετικών με το θέμα με βάση προσωπικά, κοινωνικά, ηθικά, πολιτιστικά, περιβαλλοντικά και αισθητικά κριτήρια.
2. Ανάδειξη και ερμηνεία εναλλακτικών οπτικών, ενδιαφερόντων, συμφερόντων και πρακτικών διαφορετικών ατόμων και κοινωνικών ομάδων.
3. Κριτική του ρόλου των θεσμών σχετικών με θέμα με βάση προσωπικά, κοινωνικά, ηθικά, πολιτιστικά, περιβαλλοντικά και αισθητικά κριτήρια.

Στ. Δράσεις Εφαρμογής και Έμπρακτης Βελτιωτικής Παρέμβασης.

1. Εφαρμογή νέας γνώσης σε παρόμοιες καταστάσεις
2. Δημιουργική αξιοποίηση νέας γνώσης σε διαφορετικά και ευρύτερα πλαίσια για σχεδιασμό και υλοποίηση έργων κλιμακούμενης δυσκολίας και πολυπλοκότητας.
3. Αξιοποίηση νέας γνώσης για λήψη αποφάσεων πάνω σε διλημματικά ζητήματα που προβληματίζουν και διχάζουν
4. Αξιοποίηση νέας γνώσης για επίλυση προβλημάτων άμεσου ή ευρύτερου περιβάλλοντος σχετικών με θέμα.

Z. Παρουσίαση Ομαδικών Εργασιών στην Ολομέλεια της Τάξης

1. Ομάδες παρουσιάζουν εργασία τους, αξιοποιώντας εναλλακτικούς τρόπους, όπως προφορικό και γραπτό λόγο, σχήματα, δρώμενα, εικόνες, κατασκευές .
2. Συζήτηση επί ομαδικών εργασιών κατά την οποία ομάδες εξηγούν και τεκμηριώνουν συμπεράσματα και επιχειρηματολογούν για απόψεις τους.
3. Ανακεφαλαίωση και συστηματοποίηση συμπερασμάτων από Ολομέλεια.

VIII. Αξιολόγηση Βιωματικών Δράσεων:

A. Τομέας Μαθησιακών Προϊόντων

Αγγελίες, Αυτοβιογραφίες, Αφίσες, Γραφικές παραστάσεις, Γραφικοί διοργανωτές, Δημιουργίες με υπολογιστές, Διαγράμματα, Δοκίμια, Εικονογράφηση ιστοριών, Εκθέσεις εργαστηρίων, Επιδείξεις, Επιθεωρήσεις κινηματογραφικών έργων, Επιστολές, Ερευνητικές εργασίες, Ημερολόγια ιστορικών περιόδων, Κολάζ, Κριτικές βιβλίου, Μαγνητοσκοπήσεις, Οδηγίες κατασκευών, Παρουσιάσεις διαφανειών, Πίνακες δεδομένων, Περιπτωσιολογικές μελέτες, Περιγραφές εργασίας, Περιγραφές, Προγράμματα, Προτάσεις, Σταυρόλεξα, Σύντομες ιστορίες, Σχέδια, Σχεδιαγράμματα, Φάκελοι εργασιών (portfolios), Φυλλάδια, Συγγραφή κειμένων, Χαρτογραφήσεις, Χειροποίητα αντικείμενα

B. Τομέας Ικανοτήτων Διερεύνησης

Αξιολογούνται οι Ικανότητες των Μαθητών για:

- Βιβλιογραφικές ανασκοπήσεις, Δημοσκοπικές έρευνες, Διαλεκτικές αντιπαραθέσεις, Δραματοποιήσεις, Ειδησεογραφίες, Εξηγήσεις, Επεξεργασία δεδομένων, Επιχειρηματολογία, Ερευνητικές εκθέσεις, Ερμηνευτικές έρευνες, Μουσικοχορευτικές παραστάσεις, Παρουσιάσεις σε κοινό, Πειράματα εργαστηρίου, Πειραματικές έρευνες, Περιγραφικές έρευνες, Οργάνωση δράσεων, Προφορικές αναδιηγήσεις, Συζητήσεις, Συλλογή και οργάνωση δεδομένων, Συνεργασία

Γ. Τομέας Επικοινωνίας και Συνεργασίας

- **Ικανότητες επικοινωνίας**, όπως είναι οι ικανότητες της προσεκτικής ακρόασης και της εκ περιτροπής συμμετοχής στην επικοινωνία, της υποβολής και της απάντησης ερωτήσεων με παραγωγικό τρόπο, της κοινοποίησης των αναγκαίων πληροφοριών την κατάλληλη στιγμή, του συντονισμού και της διεξαγωγής οργανωμένης συζήτησης εστιασμένης σε συγκεκριμένο.
- **Ικανότητες συνεργασίας** αναγκαίων για την επίτευξη κοινού στόχου, όπως είναι οι ικανότητες της αλληλοβοήθειας, της προσφοράς θετικής ανατροφοδότησης και εποικοδομητικής κριτικής, της ενεργοποίησης πρωτοβουλιών, της διαχείρισης των διαφωνιών και των συγκρούσεων, της λήψης αποφάσεων με διαδικασίες διαλεκτικής σύνθεσης και της διαχείρισης του χρόνου και των πόρων.

Γ. Εργαλεία, Κριτήρια και Διαδικασίες Αξιολόγησης Βιωματικών Δράσεων

- Για τους τομείς (α) των μαθησιακών προϊόντων, (α) των ικανοτήτων διερεύνησης, και (γ) των ικανοτήτων επικοινωνίας και συνεργασίας χρησιμοποιούνται διαφορετικά εργαλεία, κριτήρια και διαδικασίες.

Εργαλεία: Κλείδες παρατήρησης και ερωτηματολόγια για τις ικανότητες και διαβαθμισμένες κλίμακες περιγραφικής αξιολόγησης (rubrics) για τα μαθησιακά προϊόντα.

Κριτήρια: Τα κριτήρια τα θέτουν οι εκπαιδευτικοί προσαρμόζοντας τα κριτήρια νόρμας για τη συγκεκριμένη ηλικία στις διαφοροποιημένες δυνατότητες και προσπάθειες των μαθητών ως ατόμων και ως ομάδων.

Διαδικασίες: Εφαρμόζονται συνδυαστικά διαδικασίες αυτο-αξιολόγησης και ετερο-αξιολόγησης των μαθητών και αξιολόγησης από τον εκπαιδευτικό.

ΙΧ. Προφίλ Μαθητή στο Νέο Σχολείο 1/6

Ο Μαθητής γίνεται «*μικρός επιστήμονας*»:

- Αποκτά γνωστική επάρκεια στον χειρισμό μαθηματικών εννοιών, την εφαρμογή τους στην καθημερινή ζωή και παράλληλη ανάπτυξη της μαθηματικής λογικής και αφαιρετικής ικανότητας.
- Κατακτά αντίστοιχες γνώσεις και δεξιότητες στις Φυσικές / Κοινωνικές Επιστήμες και την Τεχνολογία Πολιτισμό.

B. Προφίλ Μαθητή στο Νέο Σχολείο 2/6

Ο Μαθητής γίνεται «**μικρός ερευνητής**». Αποκτά:

1. Ποιότητα και ταχύτητα στην ανάλυση και στη σκέψη.
2. Επάρκεια στη χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας.

Όστε με κριτική ικανότητα να μπορεί να επιλέγει/επεξεργάζεται μέσα από πληθώρα πληροφοριών και γνώσεων που έχει πλέον στη διάθεση του.

Γ. Προφίλ Μαθητή στο Νέο Σχολείο 3/6

Ο Μαθητής με νέες διδακτικές μεθόδους, εκπαιδευτικά υλικά και ψηφιακά εργαλεία:

- Κατακτά το «Μαθαίνω πώς να μαθαίνω».
- Δίνεται τέλος στο «μαθαίνω απ' έξω».

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ:

Διερευνητικές διαδικασίες παραγωγής της γνώσης ταυτίζονται με διαδικασίες μάθησης.

VI. Βασικά Στοιχεία της Μεθοδολογικής Διαδικασίας

A. Δράσεις οικειοποίησης θέματος.

B. Δράσεις κατανόησης πλέγματος παραμέτρων θέματος: έννοιες, σχέσεις, διαδικασίες, αξίες.

Γ. Δράσεις κοινωνικής κριτικής θέματος:

α. Διασαφήνιση/αιτιολόγηση προσωπικών αξιών και πρακτικών για το θέμα.

β. Ανάδειξη και ερμηνεία διαφοροποιήσεων κοινωνικών ομάδων σε αξίες/πρακτικές θέματος.

γ. Κριτική ρόλου θεσμών για το θέμα.

Δ. Δράσεις για λήψη αποφάσεων και επίλυση προβλημάτων για το θέμα

Ωρολόγιο Πρόγραμμα Δημοτικού

Διδακτικο/ μαθησιακά πεδία	Διδακτικο/ μαθησιακά αντικείμενα	Α' & Β'	Γ' & Δ'	Ε' & Στ'
<i>Βιωματικές Δράσεις</i>	Σχολική και Κοινωνική Ζωή	2	1,5	1
	Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΠΑΑ)	2	1,5	-
	Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή	-	-	1

Ωρολόγιο Πρόγραμμα Γυμνασίου

Διδακτικο/ μαθησιακά πεδία	Διδακτικο/ μαθησιακά αντικείμενα		Α'	Β'	Γ'
Βιωματικές Δράσεις- Συνθετικές Δημιουργικές Εργασίες: • Τεχνολογία • Οικιακή Οικονομία • Κοινωνική & Πολιτική Αγωγή • Τοπική Ιστορία • Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (Π.Ε.Α.Α.) • Σχολική & Κοινωνική Ζωή (ΣΚΖ)	• Τεχνολογία (1 ώρα) • Οικ. Οικονομία (1 ώρα)		3	-	-
	• Σ.Κ.Ζ. • Π.Ε.Α.Α.	• Σ.Κ.Ζ. (1 ώρα στο α' και β' τρίμηνο • Π.Ε.Α.Α. (1 ώρα στο γ' τρίμηνο)	-	-	-
	• Τεχνολογία • Κοινωνική & Πολιτική Αγωγή • Τοπική Ιστορία και Π.Ε.Α.Α. /ΣΚΖ και ΣΕΠ		-	2	-
	• Τοπική Ιστορία και Π.Ε.Α.Α. • ΣΚΖ και ΣΕΠ	• Τοπική Ιστορία και Π.Ε.Α.Α. (1 ώρα στο α' και β' τρίμηνο) • ΣΚΖ και ΣΕΠ(1 ώρα στο γ' τρίμηνο)	-	-	2

Παράρτημα: Αλφαβητάρι Βιωματικών Δράσεων

Μαθητές Εμπλέκονται Ατομικά & Ομαδικά σε Δραστηριότητες όπως οι παρακάτω:

- **Αναγνωρίζουν** χαρακτηριστικά , ιδιότητες και ενδείξεις
- **Αναζητούν** αντιθέσεις, απόψεις, δεδομένα, εναλλακτικές λύσεις, μεθοδολογίες, πρακτικές, προτάσεις, συνθέσεις, τεχνικές,
- **Αναλαμβάνουν** δεσμεύσεις, δράσεις, ευθύνες, παρεμβάσεις, πρωτοβουλίες και ρόλους,
- **Αναλύουν** αντιπαραθέσεις στα επιχειρήματά τους, διαδικασίες στις φάσεις τους, έννοιες στα συστατικά τους στοιχεία, προβλήματα στα δεδομένα τους, μεθοδολογίες στα βήματά τους, μηχανήματα στα μέρη και εξαρτήματά τους, σύνολα στα δομικά τους μέρη,
- **Αναφέρουν** αποτελέσματα, δικαιώματα, ευθύνες, κύρια σημεία, παραδείγματα, προϋποθέσεις, συνθήκες, χαρακτηριστικά, υποχρεώσεις,
- **Αντιδιαστέλλουν** αίτια από αποτελέσματα, ανάγκες από επιθυμίες, αφορμές από αιτίες, γεγονότα από απόψεις, πρωτεύοντα από δευτερεύοντα, συγχεόμενες έννοιες
- **Αντιλαμβάνονται** αιτίες, αλλαγές, αξίες(αισθητικές, ηθικές, θρησκευτικές, κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές, περιβαλλοντικές, πολιτισμικές), αποτελέσματα, διαφορές, εναλλακτικές οπτικές, έννοιες, κίνητρα, παραδοχές, συνεπαγωγές, σχέσεις,
- **Αξιολογούν** αλλαγές, αξίες, αποτελέσματα, αποφάσεις, δράσεις, επιλογές, ικανότητες, κίνητρα, λύσεις, προθέσεις, προϊόντα, στάσεις, συμπεριφορές, σχέσεις,

Αλφαβητάρι Βιωματικών Δράσεων, συνέχεια 2

- **Διατυπώνουν** αντεπιχειρήματα, απόψεις, ενστάσεις, επιχειρήματα, θέσεις, κρίσεις, προτάσεις, συγκρίσεις, συμπεράσματα, υποθέσεις,
- **Διερευνούν** αντιθέσεις, αλλαγές, αντιλήψεις, αξίες (αισθητικές, ηθικές, θρησκευτικές, κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές, περιβαλλοντικές, πολιτισμικές), γεγονότα, διαδικασίες, εμπλοκές, επιπτώσεις, θέσεις, καταστάσεις, παράγοντες, προϋποθέσεις, σχέσεις, φαινόμενα,
- **Εξηγούν** απεικονίσεις, δείκτες, διαγράμματα, διαδικασίες, επιλογές, κείμενα, λειτουργίες, «μυστήρια», πλάνα δράσεις, συστήματα, συσχετίσεις, υποθέσεις, φαινόμενα,
- **Επανεξετάζουν στοχαστικά** αντιλήψεις τους, αξίες τους, αξιολογήσεις τους, εκτιμήσεις τους, επεξηγήσεις τους, επιλογές τους, ερμηνείες τους, μεθοδολογίες τους, πρακτικές τους, συνήθειές τους,
- **Επιλέγουν** θέματα, μεθόδους, ρόλους, συνεργάτες, τεχνικές,
- **Επιχειρηματολογούν** επικαλούμενοι αξίες, αρχές, αυθεντίες, δεδομένα, θεωρίες, λογική, παραδείγματα, συνέπειες, οφέλη ατομικά/κοινωνικά, πρακτικές,
- **Εντοπίζουν** αιτίες, αντιφάσεις, ασάφειες, διλήμματα, ελλείψεις, κεντρικές έννοιες/ιδέες, οπτικές, παραδοχές, πρακτικές, προβλήματα, προκαταλήψεις, συνέπειες, συνήθειες, συστήματα, σφάλματα, σχέσεις, υπόρρητες αντιλήψεις

Αλφαβητάρι Βιωματικών Δράσεων, συνέχεια 3

- **Ιεραρχούν** ανάγκες, αξίες, δεδομένα, δράσεις, προτεραιότητες,
- **Κοινοποιούν** ανακαλύψεις, αποφάσεις, απόψεις, διαπιστώσεις, θέσεις, οδηγίες, προτάσεις, στόχους, σχέδια δράσης,
- **Οριοθετούν** αρμοδιότητες, δράσεις, ευθύνες, έννοιες, ρόλους,
- **Οργανώνουν** δεδομένα, δράσεις, υλικά, ρόλους, ομάδες,
- **Περιγράφουν** αντικείμενα, διαδικασίες, καταστάσεις, οργανώσεις, πρόσωπα, συστήματα, σχηματισμούς, φαινόμενα,
- **Προβλέπουν** αποτελέσματα, δείκτες, εξελίξεις, από την εξαφάνιση κάποιων απειλούμενων ειδών της περιοχής τους και της χώρας.
- **Συγκρίνουν** αξίες, αποτελέσματα, δεδομένα, δράσεις, έννοιες, επιλογές, μεγέθη, προτάσεις, σχέσεις,
- **Συνεργάζονται** ενδο-ομαδικά και δι-ομαδικά για σχεδιασμό και υλοποίηση κοινών δράσεων έρευνας και παρέμβασης .
- **Συσχετίζουν** κοινωνικές και φυσικές παραμέτρους μεταξύ τους και με τα αποτελέσματά τους

Βιβλιογραφία

- Δεδούλη. Μ.(2003), «Βιωματική Μάθηση-Αξιοποίησής της στο Πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης», *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, τχ
- Dewey, J. (1938, 1980), *Εμπειρία και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Γλάρος.
- Frey, K.(1996), *Η Μέθοδος Project*. Θεσσαλονίκη: εκδ. Κυριακίδη.
- Kalantzis, M., Cope, B. & Arvanitis, E., 2010, «Ο Εκπαιδευτικός ως Σχεδιαστής: Η Παιδαγωγική την Εποχή των Νέων Ψηφιακών Μέσων», <http://neamathisi.com/learning-by-design/reference>
- Καμαρινού, Δ. (2000), *Η Βιωματική Μάθηση στο Σχολείο*. Ευλόκαστρο.
- Κλεάνθους-Παπαδημητρίου, Μ.(1952), *Η Νέα Αγωγή* τομ. Ι-ΙΙΙ. Αθήνα.
- Κουλουμπαρίτση, Α. (2011), *Αναλυτικά Προγράμματα και Διδακτικός Σχεδιασμός*. Αθήνα: εκδ. Γρηγόρη.
- Κουλουμπαρίτση, Α. & Μουρατιά, Ζ.(2004), *Σχέδια Εργασίας στην Τάξη και την Πράξη*. Αθήνα: εκδ. Πατάκη.

Κουτσελίνη, Μ. & Θεοφιλίδης, Χ.(2002), *Διερεύνηση και Συνεργασία*. Αθήνα: εκδ. Γρηγόρη.

Ματσαγγούρας, Ηλ. (2000), *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία*. Αθήνα: εκδ. Γρηγόρη.

Ματσαγγούρας, Ηλ. (2000), *Στρατηγικές Διδασκαλίας: Η Κριτική Σκέψη στη Διδακτική Πράξη*. Αθήνα: Gutenberg

Ματσαγγούρας, Ηλ. (2004), *Η Διαθεματικότητα στη Σχολική Γνώση: Εννοιοκεντρική Αναπλαισίωση και Σχέδια Εργασίας*. Αθήνα: εκδ. Γρηγόρη.

Ματσαγγούρας, Ηλ. (2011), *Η Καινοτομία των Ερευνητικών Εργασιών στο Λύκειο*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Χρυσafίδης, Κ. (2006), *Βιωματική-Επικοινωνιακή Διδασκαλία*. Αθήνα: Gutenberg.

- Beard, D. & Wilson, J. (2002), *The Power of Experience Learning: a handbook for trainers and educators*. London: Saxon Graphics.
- Boud, D, Cohen, R. & Walker, D.(1993)(eds) ,*Using experience for learning*.
- Clark, R (2003), *Building Expertise* (2nd ed, 2003)
- Evans, N. (1994). *Experiential Learning for All*. London, New York: Cassell.
- Kolb, D. (1984). *Experiential Learning*. New Jersey: Pentice Hall.
- Kolb, A. & Kolb, D.(2008), “Experiential Learning”, in Armstrong, S. J. & Fukami, C. (Eds) *Handbook of Management Learning, Education and Development*. London: Sage 2008
- (Kolb, D., Boyatzis , R. & Mainemelis, Ch. (2000), “Experiential Learning Theory: Previous Research and New Directions”, in R. J. Sternberg and L. F. Zhang (Eds.), *Perspectives on cognitive, learning, and thinking styles*. NJ: Lawrence Erlbaum.
- Mulligan, J. (1993), « Activating internal processes in experiential learning», in D. Boud, R. Cohen, & D. Walker, (eds) *Using experience for learning*.
- Novak, J. (1984), *Learning How to Learn*. With D.B. Gowin. Cambridge: Cambridge University Press.
- Reynolds, M. & Vince, R. (2007), *Experiential Learning and Management Education*. New York: Oxford University Press.
- Skinner, D. (2010), *Effective Teaching and Learning in Practice*. London: Continuum International Publishing Group.
- Wurdinger, S. (2005), *Using Experiential Learning in the Classroom* . Maryland: Scarecrow Education.
- Zull, J. E. (2002), *The Art of Changing the Brain: Enriching Teaching by Exploring the Biology of Learning*. Sterling, VA: Stylus.